

Evženie Klanicová

Deset let Městského muzea a galerie Břeclav

Pohled na budovu břevlavského muzea a synagogy. (fotoarchiv Městského muzea a galerie Břeclav)

Podobně jako v jiných lokalitách českého království můžeme na Břeclavsku sledovat počátky odborně zaměřené muzejní práce od přelomu 19. a 20. století. Nejstarší viditelnější projevy jsou dokumentovány v Kloboukách u Brna, kde se v září 1903 konala Jihomoravská průmyslová výstava a v roce 1906 zde byl založen muzejní spolek. Druhým nejstarším muzeem bývalého okresu Břeclav, dnes ovšem nejvýznamnějším, je Regionální muzeum v Mikulově, kde se 1. března 1913 konala ustavující schůze muzejního spolku, svolaná z iniciativy ředitele gymnázia dr. Artura Petaka.

V samotné Břeclavi se zřejmá národnostní rozrůzněnost podepsala na skutečnosti, že muzejní spolek zde byl založen až v roce 1928. Přes počáteční nadšení a podporu prvorepublikové radnice nebyly jeho osudy jednoduché. Nikdy se mu totiž nepodařilo získat samostatné prostory, muzejní aktivity zůstávaly na okraji zájmu, i když např. publikační činnost byla poměrně značná i díky působení historika Ladislava Hosáka a pozdějšího předsedy spolku Jana Noháče. Spolek zanikl ihned po Mnichovu, sbírky zůstaly bez odpovědného správce a značně utrpěly v průběhu bombardování Břeclavi v listopadu 1944. Po druhé světové válce byla sice činnost spolku obnovena, ale k vyřešení původního problému se sídlem muzea nedošlo. V roce 1962 bylo muzeum administrativně zrušeno a veškeré aktivity byly soustředěny do Mikulova. V polovině osmdesátých let 20. století vznikl v souvislosti

s plánovanou opravou břeclovského zámku Vlastivědný kroužek při Domu kultury, ale ani jeho činnost nebyla soustavná.

V současné době je muzejní síť na Břeclavsku značně strukturovaná, existují zde muzea zřizovaná státem, krajem, městy i obcemi, z nichž některá však nevykazují vlastní muzejní činnost, jsou otevřena pouze příležitostně a působí více méně jako jisté „síně tradic“. Lze rovněž předpokládat, že proces vzniku nových muzeí ještě není ukončen, zejména v lokalitách s delší historickou tradicí, kde se zároveň projevuje vůle zřizovatele mít soustředěny doklady o vývoji a specifických jevech přímo na místě.

K založení muzea na zcela nové úrovni došlo v Břeclavi až během roku 1995, de jure na lednovém zasedání městského zastupitelstva schválením zřizovací listiny a de facto 1. dubna téhož roku, kdy instituce začala postupně naplňovat základní články systému obecné muzeologie. Instituce neměla lehké začátky, ředitel byl zároveň jediným pracovníkem, bez veškerého zázemí musel zajišťovat zřízení zcela nové „firmy“. Přesto již 21. května 1995 byl objekt muzea – původně židovská škola z konce 19. století – poprvé zpřístupněn veřejnosti výstavou významného břeclovského výtvarníka Cyrila Urbana a o měsíc později tu byla zahájena výstava pod názvem Múzeion aneb z historie břeclovského muzejnictví. Počáteční euforie po deseti letech existence sice pomalu opadla, muzeum však nadále existuje, spravuje tři objekty, z nichž dva jsou na seznamu památek, a ročně připravuje na padesát akcí, z toho více než dvacet výstav.

V počáteční fázi se břeclovské muzeum zaměřilo zejména na prezentační aktivity, aby se zviditelnilo v očích veřejnosti. Pozornost však byla věnována také činnosti sbírkotvorné, protože instituce vznikla prakticky na zelené louce bez podstatného zázemí v podobě sbírkovými předměty zaplněných depozitářů.

Připomeňme si jen některé z výstav galerijních, muzejních i panelových, jakož i v synagoze a na záměcku Pohansko. V roce 1996 to byly např. „Gloria cartographiae“, „Mizející

Z výstavy „Co najdete v muzeu“ k 10. výročí vzniku muzea. (fotoarchiv Městského muzea a galerie Břeclav)

svět aneb drobná sakrální architektura na Břeclavsku“, „Život a dílo breclavského výtvarníka, pedagoga a vlastivědného pracovníka Jana Štefana“. Výtvarná díla vystavovali Stanislav Lolek, Věra Nováková a Pavel Brázda, společně Eva Milotová, Josef Kiesewetter a Cyril Urban, rodina Hodonských. V roce 1997 bylo nutné sanovat dřevokaznou houbu, proto došlo k uzavření objektu pro veřejnost. Následujícího roku byly realizovány výstavy „Hoši od Zborova“, „Keltové aneb život na Moravě před dvěma tisíci lety“, autorská výstava „Kde se pivo vaří“, „Břeclav ve výtvarném projevu“, „Lednicko-valtický areál – světová kulturní památka“, „Pěvecké sdružení moravských učitelů“. V galerii byla prezentována díla bratří Úprků, Jana Paula, Rudolfa Dzurka, Davida Zemana, Václava Frýdeckého, Karla Nepraše, Miloslava Chlupáče a díla volného sdružení výtvarníků Konfese. Rok 1999 přinesl výstavy „Co skrývá depozitář“, „Vůně kávy a tabáku“, „Drahé kameny v pravěku Moravy a Slezska“, „Uniforma a stejnokroj ve 20. století“ a „Betlémy světa“. V galerii pak vystavovali Miroslav Bravenec, Martin Vybíral, Jan Pospíšil, Miroslav Malina, Zdeněk Tománek, Otakar Kudlík, Pavel Kostrhún a sdružení výtvarníků Umělci vysočiny. V roce 2000 se uskutečnily výstavy „Historie a život jihomoravských Charvátů“, „Deset let moderní polygrafie v Břeclavi“, „Hodování a stolování v renesanci“, „Uč se, synu, moudrým býtí“, „Svět loutek“, „Historie a současnost Základní umělecké školy v Břeclavi“, „50 let existence podniku Gumotex“. Z výtvarníků se představili Eva Černožská, Karel Novák, Cyril Urban a František Hodonský. Do plánu roku 2001 byly zařazeny výstavy „Meč – symbol moci a odvahy“, „Z domácností našich babiček“, „Člověk proti nemocem“, „Kdo sbírá, nezlobí“, „Lovecké trofeje“, „Radnice není jen úřad“, „Společenský život na Hradě za TGM“. Z výtvarných výstav zde byly ke zhlédnutí Česká grafika, díla Helmuta Mayera, Eugena Weidlicha a Rudolfa Klimoviče, představil se I. ročník bienále GRAFIX a fotografie vystavoval Milan Pitlach. V roce 2002 byly k vidění výstavy „Kraslice čtyř generací“, „Japonsko šťastné i strašidelné“, „Nad Betlémem hvězda svítí“, „Paní Masaryková“ a „Břeclav městem“, Ve výtvarných výstavách se

Koncert souboru Polyfonia v breclavské synagoze. (fotoarchív Městského muzea a galerie Břeclav)

Zámeček Pohansko. (fotoarchiv Městského muzea a galerie Břeclav)

vystřídala díla Rudolfa Gajdoše, Miroslava Matouška, Šárky Radové, Jakuba Obrovského a díla Sdružení výtvarných umělců moravských. Následující rok přinesl výstavy „Mezi Saharou a tropickým pralesem“, „Žena v zrcadle času“, „Svět loutek“, „Břeclav 28. října 1918“. Z výtvarníků zde vystavovali Oldřich Štěpánek, Zdeněk Maixner, účastníci II. ročníku bienále drobné grafiky, Zdenka Marshalová, František a Ivan Hodonští. V roce 2004 následovaly v muzeu výstavy „A ta kráva mléko dává“, „Chladné zbraně 19. a 20. století“, „50 let souboru Břeclavan“ a „Kočkohrátky“. V galerii byly k vidění výstavy „Břeclavské návraty“, „Moravští keramici“, „Grafika Viktora Karlíka“ nebo retrospektivní výstava z designérské tvorby Jindřicha Halabaly. Výstavní rok 2005 zahájil výstavou „Jak nakupovaly naše prababičky“, následovala autorská výstava „Co skrývá muzeum“ a „Při Betlémě na salaši aneb Vánoce na Valašsku“. Brněnské muzeum zapůjčilo výstavu „Výtvarné umění 18. a 19. století“, desáté výročí založení si břeclavské muzeum připomnělo vlastní autorskou výstavou „Mladé vzpomínky“. Představil se již III. ročník bienále drobné grafiky, také členové Sdružení břeclavských výtvarníků a koncem roku to byla výstava z tvorby Cyrila Urbana.

V oblasti sbírkotvorné a odborné se břeclavské muzeum zaměřuje na archeologický výzkum v širším okolí města, historickou problematiku města a jeho nejbližšího okolí a na národopis v břeclavské části Podluží, s cílem vytváření sbírkových fondů, které jsou zákonem způsobem katalogizovány a zapsány v Centrální evidenci sbírek MK ČR.

Vlastním sběrem, koupí, darem či archeologickým výzkumem získává muzeum v průměru 40 až 50 přírůstkových čísel ročně. Sbírkový fond Městského muzea a galerie v Břeclavi obsahuje k 31. 12. 2004 celkem 18 393 kusy jednotlivých sbírkových předmětů, které jsou zpracovány ve II. stupni muzejní evidence. Z toho fond archeologie činí 9 973 předmětů (9 951 inv. č.), fond textilu 1 238 položek (1 085 inv. č.), fond historie 1 254 (1 188 inv. č.) a fond etnografie celkem 855 předmětů (690 inv. č.). Sběrka fotografií obsahuje 1 249 kusů (dtto inv. č.) a sbírka pohlednic 375 položek (dtto inv. č.), fond starých knih čítá 148 kusů, ve fondu galerie je katalogizováno celkem 826 jednotlivých uměleckých

Expozice Slovanský památník Pohansko. (fotoarchiv Městského muzea a galerie Břeclav)

děl (775 inv. č.). Katalogizovaná sbírka novin a časopisů obsahuje 2 198 položek (dtto inv. č.), sbírka kartografie a map 70 kusů (67 inv. č.) a sbírka plakátů 206 kusů (dtto inv. č.).

Muzeum získalo oprávnění k provádění archeologických výzkumů, jichž je každoročně na základě smluv s investory realizováno několik desítek. Muzejní archeolog spolupracuje při systematickém výzkumu zdejšího velkomoravského hradiska s Ústavem archeologie a muzeologie FF MU Brno. Břeclavské muzeum se také zapojilo do celostátního programu Státní archeologický systém, v rámci kterého je zpracována komplexní archeologická topografie okresu Břeclav.

Sbírkotvorný program historie a etnografie je, s ohledem na územní působnost muzea, zaměřen na projevy hmotné a duchovní kultury výrazné národopisné oblasti Podluží a na autentické doklady z dějin města, zejména od 19. století po současnost. V oblasti historie muzeum sleduje a zpracovává proměny města od druhé poloviny 19. století, kdy nastal jeho bouřlivý rozmach v souvislosti s vybudováním železnice. Etnologický výzkum je prováděn v nejbližších podlužáckých obcích (lidové pověsti, tradice a zvyky, vyprávění malířek a lidových tvůrců ve Staré Břeclavi, Hruškách, Kosticích, Lanžhotě a Tvrdonicích). Jeho hlavním záměrem je však akvizice s ohledem na zamýšlenou národopisnou expozici Podluží. Podařilo se vytvořit celkem slušný sbírkový fond textilu (cca 1 300 položek) z let 1890 až 1970, zejména ruční výšivky krojových součástí, vlnáky, šátky a pokrývky hlavy mužských krojů.

V roce 1998 byl veřejnosti zpřístupněn lovecký zámeček Pohansko, v němž je umístěna archeologická expozice muzea. První část expozice přibližuje názorným způsobem prostřednictvím modelů a rekonstrukcí život na hradisku před více než tisíci lety. Druhá část expozice pojednává o konkrétních nálezových situacích jednotlivých zkoumaných částí hradiska s důrazem na prezentaci velmožského dvorce. Byl vydán katalog s množstvím obrazových příloh, několik propagacních letáků a pohlednic. V následujících letech byla expozice doplněna o další mobiliář, kde je prezentováno aktuální dění na lokalitě.

Kulturní objekt a rekonstrukce polozemnice z 9. století. (fotoarchiv Městského muzea a galerie Břeclav)

V přízemí zámku se nachází galerie, v níž jsou každoročně realizovány výstavy mající vztah k danému místu. Pro návštěvníky je zde zajištěn také prodej občerstvení.

V rámci dlouhodobého projektu „Tisíciletý příběh souznění člověka s přírodou“ byla v exteriérech lesní obory Soutok vybudována naučná stezka s 23 panely. Návštěvnickou trasu doplňují opravené prvorepublikové bunkry a postupně je realizováno muzeum v přírodě s rekonstrukcemi archeologických objektů.

Jedná se zejména o pohanské kultišťe, které mělo průměr tři metry a sestávalo z mohutného středového kůlu, osmi obvodových kůlů v kruhu a ohrazení. S kultišťem souvisejí lidské hroby, jednotně orientované podél linie spojující střed kůlového objektu a výjimečný hrob skrčeného dítěte. Linie koresponduje se směrem, ve kterém vycházelo slunce při zimním slunovratu. Zemřelí z této skupiny hrobů byli uloženi tak, že svými tvářemi hleděli vstříc vycházejícímu slunci. Celý sakrální prostor doplňovaly tři pohřby koní, které ležely na liniích vycházejících ze středu kultišťe směrem k východům slunce v den zimního a letního slunovratu. Kůň patřil k rituálním zvířatům zasvěceným slunečním bohům Svantovitovi a Svarožicovi. S pomocí posvátného koně se v pohanských chrámech věštilo. Na podkladě koňských hrobů, na povrchu asi viditelně označených, bylo možno předpovídat nejdůležitější okamžiky solárního cyklu také na Pohansku u Břeclavi. Archeologické výzkumy probíhají na lokalitě i v současnosti a do budoucna se počítá s rekonstrukcí části mohutné velkomoravské hradby, která chránila hradisko proti častým vpádům od jihu a jihozápadu.

Počátkem roku 2000 získalo břeclavské muzeum do svého užívání nově zrekonstruovanou židovskou synagogu, pocházející z druhé poloviny 19. století. Zdevastovaný objekt, který sloužil od druhé světové války jako skladiště, město Břeclav značným nákladem opravilo a získalo jej do svého vlastnictví od brněnské židovské obce s tím, že bude sloužit ke kulturním účelům. Synagoga je využívána muzeem k pořádání výstav, koncertů, přednášek, seminářů a různých prezentací společně s jinými kulturními a sociálními organizacemi ve městě.

28. září 2000 zde byla za účasti tehdejší velvyslankyně Státu Izrael paní Erelly Hadar slavnostně odhalena pamětní deska obětmi holocaustu v Břeclavi. Při této příležitosti byla zpřístupněna expozice, sestávající ze dvou částí: Židovské osídlení Břeclavi a Břeclav v 19. století, dokumentující dobu bouřlivého rozmachu města. Ke stejnému datu se konalo zahájení výstavy soch Nikose Armutidise, autora pamětní desky v synagoze, a výstavy barevných fotografií Duch Jeruzaléma, kterou zapůjčilo Velvyslanectví státu Izrael.

Od roku 2000 se v synagoze pravidelně každým rokem koná šest výstav z různých oborů výtvarného umění, a to našich i zahraničních autorů. V současné době budova slouží rovněž jako obřadní síň a část prostor byla vymezena pro stálou prodejní galerii breclavských výtvarníků.

Lze konstatovat, že i přes své „mládí“ a nedostatečné zázemí plní breclavské muzeum všechny úkoly, které mu byly vetyčeny zřizovací listinou. Se sbírkami je nakládáno podle zákona, v provozu jsou dvě expozice v památkově chráněných objektech a kulturní nabídka veřejnosti je bohatá a pestrá. Pořádají se nejen výstavy, ale také koncerty, večery poezie a různé prezentace. Rozvíjí se spolupráce s různými organizacemi a školami všech stupňů, které pravidelně muzeum navštěvují a pro něž jsou k některým výstavám pořádány lektorské programy. Muzeum se také podílí na zajišťování každoročních Břeclavských svatováclavských slavností a jarmarků. Podle finančních možností jsou vydávány tiskoviny, katalogy a různé publikace. V současné době pracují v muzeu a galerii čtyři vysokoškolsky vzdělaní odborní pracovníci, čtyři techničtí pracovníci a průvodcovskou službu zajišťují zaměstnanci v důchodovém věku.

Prvních deset let uplynulo jako voda. Založením breclavského muzea se naplnila přání několika generací vlastivědných pracovníků, ovšem až v době, která již přináší poněkud jiné priority. Smyslem existence muzeí však stále zůstává onen citát o možném příchodu doby, kdy všechno naše zlato nepostačí k tomu, abychom vytvořili obraz zmizelých generací. Na tomto poli snad vykonalo breclavské muzeum dostatek záslužné práce, mnoho úkolů však teprve čeká na své řešení, a to zejména ve spolupráci se zřizovatelem instituce, kterým je město Břeclav.